

Slutrapport

Nytt@3D – Ny teknik för Talboks- och Taltidningsanvändare via Direkt Digital Distribution

Projektnr: 99/0094

Projektid: 1999-09-01—2001-07-31

Sammanfattning	4
Projektorganisation	5
Teknik	5
Utrustning	5
Talboksbränning	6
Inköp av talboksspelare	7
Utbildningspaket	7
Informationsinsatser	8
Invigning av projektet	8
Sydost.....	8
Västmanland.....	8
Bibliotek	8
Information från länsbiblioteken till kommunbiblioteken.....	8
Sydost.....	8
Västmanland.....	8
Gemensamt.....	9
Information från kommunbiblioteken till brukare.....	9
Brukares första kontakter med den digitala talboken	10
Frågor till DAISY-låntagare via bibliotekspersonal.....	11
SRF och FMLS	13
Sydost.....	13
Västmanland.....	13
Handikappråd	14
Sydost.....	14
Västmanland.....	14
Politiker	14
Sydost.....	14
Västmanland.....	14
Heminstruktörer	14
Sydost.....	15
Västmanland.....	15
Syncentraler	15
Skolor	16
Sydost.....	16
Västmanland.....	16
PM om DAISY i skolor.....	16
Besök	17
Sydost.....	17
Västmanland.....	17
Pensionärer	18
Sydost.....	18
Västmanland.....	18
Studieförbund	18
Sydost.....	18
Västmanland.....	18
Referensgrupp	19

Massmedia	19
Sydost	19
Västmanland	19
Informationsmaterial.....	20
Sydost	20
Västmanland	20
Konferenser och mässor	20
Den egna konferensen "Lära sig via öronen"	21
Ge information, öka intresse, nå ut	21
<i>Taltidningen.....</i>	23
<i>Framtiden</i>	23
Olika scenarier ang. ansvarsdelegationen mellan olika bibliotekstyper	24
Scenario: Gäller tillsvidare (4-6 år framåt ?)	24
Scenario: ca 90 % av verksamheten består av DAISY-böcker (gäller om 6-9 år?)	25
<i>Ekonomi.....</i>	25
<i>Bilagor</i>	25
Lån DAISY	26
Avsiktsförklaring	27
Lära sig via öronen	30

Sammanfattning

Enligt projektets mål skulle vi dels prova den nya distributionstekniken och dels föra en annan del av den digitala tekniken, DAISY-talböcker, till brukare.

Projektet erhöll ekonomiskt stöd från Arbetsmarknadsverket och Hjälpmedelsinstitutet.

För att försöka ”få en klar bild hur det digitala distributionssättet passar för brukare och den teknik som är realistisk idag”, har vi provat på att via Internet ladda ner talboksfiler med hjälp av den teknik som i dag står till buds. Det är bara att konstatera att Internet är fullt användbart för att distribuera talboksfiler under förutsättning att tillräcklig överföringskapacitet finns.

Att digitalt distribuera talböcker direkt till brukare har man inte provat i det här projektet. TPB utgör vissa experiment för att prova ”streaming audio”, att lyssna talböcker ”on-line”. När den digitala distributionsmöjligheten kommer ända till brukaren blir detta naturligtvis ytterligare en lyft för talboksläsare. Då står de svenska biblioteken verkligen inför en stor ändring.

Genom att använda det befintliga biblioteksnätverket har informationen via bibliotekspersonalen förts till brukare. Länsbiblioteken har tillsammans med kommunbiblioteken informerat lärare och andra förmedlare, intresseorganisationer och politiker. På det sättet har vi nått ut till stora och viktiga grupper av talboksläsare. Brukare har fått information både om varför digital talböcker är en revolution för läshandikappade men även konkreta demonstrationer och övningar för att bekanta sig med tekniken.

Brukare inom äldreomsorgen ansåg vi som en för omfattande grupp att ha med ett pilotprojekt med de tidsramar som vi hade.

Projekt om teknik och information

”Skifte av teknik för talböcker och talbokshantering pågår i Sverige och hela världen. Planerna att lägga över produktionen från analog till digital teknik växer fram internationellt.” (Talboken i framtiden. Utredning om den svenska talboksmodellen)

Länsbiblioteket i Västmanland ingick i en referensgrupp för utredningen. I samverkan med Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) initierade Länsbiblioteket i Västmanland ett projekt med försök till distribution av digitala talböcker med hjälp av bredbandsteknik och i projektform utföra extra insatser för att informera brukare om det kommande tekniskskiftet. Länsbibliotek Sydost hade tillsammans med Taltidningscentralen i Växjö också startat upp ett likartat projekt. Det beslöts att sammanföra dessa och på så sätt blev det ett gemensamt projekt av de två.

Projektets tekniska del var kraftigt försenad. De tekniska förberedelserna, bredbandskapacitet hos TPB, ny utrustning hos SUNET-arkivet var fördröjda. I Västmanland väckte det frustration, speciellt hos de specialutbildade arbetshandikappade personer som hade tidsbegränsade projektanställningar.

Projektet består av två delar; teknik och information. Vi har provat på den nya digitala talbokstekniken, provat talboksspelare och laddat ner talboksfiler. Vi har också jobbat

uppsökande för att sprida information och kunskap om DAISY till grupper av människor som berörs av den nya talbokstekniken, både förmedlare och användare.

Projektorganisation

I Västmanland har alla huvudbibliotek, lasarettsbiblioteket och ett gymnasiebibliotek erbjudits att delta i projektet. Alla bibliotek, även filialer har deltagit i den delen som har arbetat med DAISY-information. I den tekniska delen har fem kommunbibliotek och ett gymnasiebibliotek deltagit. Mälardalens högskolebibliotek har burit observatörens roll.

I Västmanland har projektorganisationen varierat något under projektets gång. Projektledaren har hela tiden arbetat på halvtid med projektet, på länsbiblioteket har man haft speciell projektpersonal i olika konstellationer: en assistent som under första året arbetade 10-20 timmar och andra året 1-3 timmar i veckan. I samarbete med f.d. AMI har projektet på länsbiblioteket haft en anställd på 30 timmar i veckan och en bibliotekarie med 16 timmar/veckan under år 2000 och 4 timmar/veckan under 5 månader år 2001. På fem kommunbibliotek och ett gymnasiebibliotek har man också haft projektarbetare som utbildades och anställdes i samarbete med AMI under ca 4-9 månader. Dessa personers arbetsuppgifter har varierat från att kopiera, ladda och bränna digitala talböcker, demonstrera spelare, informera tillsammans med bibliotekets personal förmedlare, politiker, brukare om den nya talboken och framställa informationsmaterial.

Sydosts halvtidsanställda projektledare har hela tiden arbetat själv med såväl information som teknik gentemot biblioteken, intresseorganisationer och övriga grupper. Samtliga kommunbibliotek har, i varierande grad, varit delaktiga i arbetet.

Skillnaden mellan Sydosts och Västmanlands projektorganisationer har gjort att trots att det är ett gemensamt projekt har de olika länen haft olika förutsättningar och arbetat olika och på så sätt fått skilda karaktärer.

Projektets styrgrupp har bestått av, förutom projektledarna, länsbibliotekarierna i respektive län. De båda länsbiblioteken har haft regelbundna möten i form av träffar och videokonferenser. Sju möten har också hållits med TPB där de informerat om den tekniska utvecklingen i bredbandsprojektet.

Teknik

Det har varit spännande att få ge sig i kast med ny teknik. Det här avsnittet handlar om hur vi praktiskt gick tillväga för att göra våra egna DAISY-böcker genom att ladda ner talboksfiler från Internet.

Utrustning

Sydost anslöt sig med en dator till kommunbibliotekets i Växjö SUNET-uppkoppling. Den datorn, Pentium II, har utrustats med cd-brännare. En enkel manuell etikettapparat med tillhörande program har köpts in. Programmet som användes för bränningen var Easy CD Creator, vilket medföljde hårdvaran vid inköp. Utrustningen har provats och använts flitigt

och visat sig fungera tillfredsställande. Från början användes etikettprogrammet eXPressIT men byttes ut på uppmaning av TPB till DesignExpress då detta visade sig vara bättre. I Västmanland har alla huvudbiblioteken anslutit sig till SUNET-uppkopplingen.

Talboksbränning

Det finns, i skrivande stund, 140 titlar att ladda ner från TPB:s digitala talboksarkiv, fördelat på såväl vuxen- och barn- som skön- och facklitteratur. Arkivet startade med fyra titlar och har successivt byggts ut. Användarnamn och lösenord krävs för att få tillgång till filerna. På Länsbibliotek Sydost har samtliga titlar laddats ner, bränts på cd-rom, lagts in i katalogen och därmed införlivats i det egna beståndet. Dessa finns således till utlån. Inget kommunbibliotek i Sydost har själv gjort egna nerladdningar och bränningar p.g.a. kapacitetsbrist, förutom Ronneby där högskolebiblioteket laddat ner och lagt filerna på en server där biblioteket sedan hämtat hem dem. Biblioteken i Blekinge och Kronoberg har istället fått möjlighet att välja ut ett antal titlar ur listan som länsbiblioteket bränt och skickat ut för att biblioteken ska få ett eget litet bestånd. Totalt har ungefär 800 skivor framställts. Varje kommunbibliotek har fått ett lösenord till arkivet för att de själva ska kunna gå in och se vad som finns och på sätt hålla sig uppdaterade.

I Västmanland har fem kommunbibliotek och ett gymnasiebibliotek utnyttjat möjligheten att själva ”framställa/kopiera talböcker”. Länsbiblioteket har producerat ca 1500 DAISY-böcker som framställts på beställning av kommunbiblioteken. De kommunbiblioteken som har själva kopierat har tillsammans gjort ca 500-600 talböcker.

Att ladda ner och bränna fungerade hela tiden utan större problem efter att filarkivet väl kom igång. Vi blev meddelade från TPB när nya titlar lagts ut i arkivet och kunde därför enkelt hålla koll på vad som fanns. TPB skickade också över aktuella etikettfiler med e-post. Det här har fungerat bra. I början gjorde vi egna etiketter men ganska snart övergick vi till att TPB gjorde dem. På så sätt sparade vi arbete och etiketterna blev enhetliga. Önskvärt vore att etiketterna fanns för nerladdning i filarkivet.

Processen att ladda ner och bränna är i två steg; först koppla upp sig mot filarkivet och ladda ner filen och sedan starta bränningsprogrammet. Den här proceduren skulle kunna förenklas genom att ett program utvecklades som gjorde båda stegen bara genom att välja vilken titel som ska brännas.

När en redan färdig DAISY-bok ska kopieras är det att rekommendera att istället för att kopiera från skiva till skiva, kopiera över innehållet på skivan till datorn och bränna därifrån. Gör man på det här sättet så minimerar man risken för att något ska gå snett under bränningsprocessen. Givetvis kan man också ladda ner filen på nytt från arkivet.

Det tog längre tid än beräknat för Btj att få det nya emballaget för DAISY-böcker klart. De första emballagen levererades i januari 2001. Det här underlättade för distributionen till låntagare av våra egenhändigt framställda böcker. Innan emballaget var klart hade vi inget riktigt bra sätt att skicka DAISY-böcker direkt hem till låntagare.

I vanliga fall är det bara länsbibliotek som har rätt att göra kopior på talböcker, vare sig de är inspelade på kassett eller på cd-rom. Det ingår i det s.k. talbokstillståndet. Men för att även kommunbiblioteken skulle få möjlighet att ladda ner från talboksarkivet under projektiden hade även de tillfälligt fått lov att göra talbokskopior. Det önskvärda vore att

kommunbiblioteken även i framtiden fick lov att göra talbokskopior för att på så sätt kunna förbättra sin service till låntagaren. Det är ju dit låntagaren kommer och inte till länsbiblioteket. Låntagaren skulle kunna välja från det virtuella bibliotek som filarkivet utgör och få den önskade talboken med sig efter en liten stund. Det här kräver då att en stor mängd titlar görs tillgängliga i arkivet så att det blir ett komplement till att låna från TPB. TPB har bara rätt att lägga ut de inläsningar de själva gjort. De titlar som Btj producerar, ofta attraktiva sådana, kommer nog inte att bli fritt tillgängliga i en överskådlig framtid.

Att köpa en färdigutrustad DAISY-bok från Btj kostar idag 160-185 kr, det är betydligt billigare än en talbok på kassett i de flesta fall. Detta bör ställas i relation till vad det kostar att göra ett exemplar på egen hand med material- och arbetskostnad. Ett tomt DAISY-emballage kostar 25 kr och tom cd-rom knappt 10 kr. Själva nerladdningen och bränningen sköter sig själv till stor del, mer arbete är det däremot med att skriva ut etiketter till skivan och emballaget och göra boken klar för utlån. Slutligen måste varje kopia bokföras för att den årliga redovisningen av kopierade talböcker till Författarförbundet ska bli korrekt.

Företaget Dataline Sweden har besökt båda länsbiblioteken och demonstrerat en specialprogrammerad dator med laddnings- och kopieringsfunktioner samt bränning av etiketter i en och samma apparat. Vi har också tittat på mindre kopiatorer men då de är relativt dyra har inga inköp gjorts. Än är det svårt att sja om vilket behov av kopiering länsbiblioteken kommer att ha i framtiden. Det beror på faktorer som efterfrågan och om kommunbiblioteken får tillstånd att göra talbokskopior.

Inköp av talboksspelare

Ett gemensamt uppköp av talboksspelarna Plextalk och Victor genomfördes i början av projektet. Offerter begärdes in från Labyrinten, Enter och Polar Print. Enter svarade inte inom begärd tid. Vid jämförelse av de två andra företagens offerter valde vi att köpa Victor från Polar Print och Plextalk från Labyrinten. Tolv av de 13 biblioteken i Blekinge och Kronoberg är utrustade med två eller flera talboksspelare, främst Victor. Länsbiblioteket har åtta spelare, tre som referensexemplar och resten till utlån. I Västmanland har alla elva bibliotek minst två spelare var. Länsbibliotek har sex spelare för utbildningsändamål.

Utbildningspaket

Med hjälp av bidrag från Kulturrådet gjordes i början av projektet en förundersökning. Syftet var att ta reda på vad det skulle kosta och om det var ändamålsenligt att göra en multimedial utbildning för förmedlare på cd-rom i olika delar av DAISY-tekniken.

Förstudien till att producera utbildningspaketet ledde till att cd-rom föreföll efter ett tag som ett inaktuellt medium. Projektet beslutade sig för att inte gå vidare i arbetet med utbildningspaketet. Innehållet på en cd-rom är statiskt, utvecklingen av DAISY och talboksspelarna går framåt. Kostsamma uppdateringar och nytryck av produkten skulle bli nödvändigt att göra fortlöpande. Redan nu finns det mycket och bra information om DAISY och talboksspelarna på TPB:s hemsida som i takt med att Internet-tekniken utvecklas skulle kunna göras multimediala.

Informationsinsatser

Att informera om den nya talbokstekniken är väldigt viktigt för att väcka intresse för läsning av DAISY-böcker. Det är viktigt att nå ut till såväl förmedlare och politiker som användare. Här berättar vi om hur vi gjorde och vilka vi informerade.

Invigning av projektet

Sydost

Sydost hade invigning av projektet den 1 september 1999 i samband med den officiella invigningen av Talboksbibliotek Sydost. Invigningen förrättades av Eva Löfquist, ordförande i Nämnden för Länsbibliotek Sydost.

Västmanland

I Västmanland hade man invigningen den 7 december i Norberg i närvaro av en landstings- och en kommunalpolitiker.

Bibliotek

Information från länsbiblioteken till kommunbiblioteken

Sydost

Samtliga kommunbibliotek har fått information om DAISY och demonstration av talboksspelare. Detta har gjorts vid personalmöten, då hela personalen, även från filialer, varit samlade. Allt för att så många som möjligt ska få information om den nya digitala talbokstekniken. Broschyrer, planscher, Dasiy-temanumret av Bibliotek för alla och Playback2000 har delats ut till biblioteken.

I början av projektet bjöds bibliotekspersonal i Blekinge och Kronoberg in till en talboks- och DAISY-dag. Nästan alla kommuner kom, totalt drygt 20 deltagare. Tyngdpunkten av informationen låg på DAISY-sidan och inkluderade även demonstration av talboksspelare och framställning av DAISY-böcker ur TPB:s filarkiv.

Vid Länsbibliotek Sydosts olika arbetsmöten har barnbibliotekarier, skolbibliotekarier och socialbibliotekarier fått information och demonstration.

Vid Länsbibliotek Sydosts chefsmöten har cheferna regelbundet fått aktuell information om DAISY.

Projektet deltog med DAISY-information på biblioteket i Lenhovda under en kulturvecka.

Västmanland

I Västmanland startade informationsarbetet mot alla biblioteksenheter genom att bl.a. besöka bibliotekens personalmöten. I informationsarbetet deltog projektledare och en projektanställd bibliotekarie (40%) samt två personer som arbetar med talboksspelarkurser. All

bibliotekspersonal erbjöds kurser i den digitala kopieringstekniken. Information/diskussioner har förts på arbetsmöten för assistenter, barnbibliotekarier, gymnasiebibliotekarier, socialbibliotekarier och bibliotekschefer.

Gemensamt

För att ”fältet”(personal på kommunbiblioteken) och ansvarsbiblioteket (=TPB) skulle få ett tillfälle att mötas och ställa frågor till varandra anordnade Länsbiblioteket Sydost och Länsbiblioteket i Västmanlands län en videokonferens mellan socialbibliotekarier från Blekinge, Kronobergs län och Västmanlands län och TPB. Vi sände från Ronneby, Växjö och Västerås. I Västerås fanns också två representanter från TPB på plats för att svara på deltagarnas frågor. Ett 40-tal deltagare samlades totalt.

En e-postlista för nyheter, frågor, problem och glädjeämnen när det gäller DAISY sattes upp för projektet. Medlemsantalet är nu uppe i 59 personer. Adressen är <http://groups.yahoo.com/group/Nytta3D>. Det var svårt att få igång diskussioner på e-postlistan, till stor del användes listan som enkelriktad informationsspridare från projektets håll. Det här skulle kunna vara en uppgift för TPB att få igång en diskussionslista som verkligen användes.

Information från kommunbiblioteken till brukare

Ett regionalt projekt fordrar kraftiga insatser i informationsarbetet. Det kräver tid och personal.

Eftersom målgruppen i projektet består av personer med mycket olika anspråk ang. talböcker, är det en fördel om man formar informationen också efter olika behov. Länsbiblioteken besitter igångsättarens roll. Informationen ska gå vidare via förmedlargrupper, t.ex. via kommunbiblioteken, till olika talboksanvändargrupper. Vi ställde ett antal frågor till bibliotekspersonalen i våra kommuner i Blekinge-, Kronobergs län och i Västmanlands län för att se huruvida informationen hade gått vidare. 23 bibliotek svarade på frågorna.

Frågor till biblioteken	JA	NEJ
1. Har ni DAISY-information för allmänheten?	19	4
2. Har ni DAISY-böcker på öppna hyllor?	13	10
3. Har ni berättat för låntagare om DAISY-böcker?	22	1
4. Har ni fått frågor från allmänheten ang. DAISY-böcker?	16	5
5. Har frågor kommit...		
...från talbokslåntagare själva?	16	
...från anhöriga?	14	
...från personal?	3	
...från lärare?	14	
6. Har ni demonstrerat spelare?	20	1
7. Har ni lånat ut egna spelare?	18	3
8. Har ni lånat spelare från TPB åt	19	4

låntagare?		
9. Har ni fått DAISY-böcker från länsbibl.?	13	10
10. Har ni lånat DAISY-böcker från länsbibl.?	11	12
11. Har ni lånat DAISY-böcker från TPB?	19	3
12. Har ni själva laddat ner och kopierat DAISY-böcker?	7	16
13. Har ni varit utanför biblioteket och informerat om nya talböcker? VAR?	17	5
14. Har ni fått kommentarer från låntagare ang. DAISY-böcker? Ange gärna några. *	16	2

* Se s. 9 (Brukares första kontakter med DAISY)

Har ni varit utanför biblioteket och informerat om nya talböcker ? VAR ?

KHR, SRF, kultur- och fritidsnämnden, mäsas i Kungsör, föreningsträffar, grundskolor, gymnasiet, särgymnasiet, SRF-KAK (Köping, Arboga, Kungsör), heminstruktörer, socialnämnden, FUB, PRO, DHR, SPF, lärarbibliotekarier, vårdinstitutioner, dyslexigruppen, servicehus, pensionärer, enstaka personer, teknikmässan i Hallstahammar, handikappmässan i Hallstahammar, boken-kommer-låntagare, prova-på-dagar, bokcafé, Blekinge afasiförening

Frågor till biblioteken	Antal
1. Hur många spelare har ni på biblioteket?	74 inlånade 36 egna
2. Om ni har kopierat själva – Hur många kopior har ni gjort?	615
3. Hur många utlån har ni på DAISY-böcker år 2000?	952

Enkätundersökningen gjordes under mars 2001 och därför har antalet inlånade spelare förändrats men siffran visar det då rådande nuläget. Men siffrorna visar att det finns tillgång till spelare på biblioteken och att de inte är främmande för att låna in vid behov. Siffran på hur många kopior biblioteken gjort är den totala för samtliga kommunbibliotek och visar på att ett visst eget bestånd av DAISY-böcker finns ute på biblioteken, tack vare projektet. Svaret på fråga 3 är och det totala och där har fem bibliotek inte lämnat något svar av anledningar som t.ex. att det inte gick att få fram den statistiken.

Brukares första kontakter med den digitala talboken

Det är roligt att få tillfälle att informera, samtala och leka med den nya tekniken som DAISY-talböckerna representerar med så många och så olika personer som talböckernas brukare består av.

Motivationen att lära sig att behärska det nya är hög. Bibliotekspersonal som har möjlighet att ta till sig tryckt text kanske inte alltid tänker att personer läshinder är mera vana vid att kämpa för sin rätt att få tillgång till böcker och således upplever inte inlärningshinder lika besvärande.

Nästan 65 % av svaren kom från personer över 50 år. Det finns inga siffror om av vilken anledning talboksanvändare är hindrade att läsa svartskriftsböcker, hur stor andel av

talbokslåntagarna är synskadade eller dyslektiker osv. I vår undersökning utgjorde synskadade ca 65 %.

Ca 90 % av dessa brukare hade fått informationen om digitala talböcker via bibliotekspersonal. Bibliotekspersonalen har således spelat en avgörande roll i informationsarbetet.

När det gäller avlyssning av digitala talböcker ser man en tydlig skillnad mellan de i dag befintliga alternativen. Spelare hade provats av 79/71 % men dator bara 25 % av de som hade svarat. 87 % av deltagare tyckte att det är lättare att läsa DAISY-böcker än talböcker på kassett. Olika för- och nackdelar kommer tydligt fram i kommentarerna till svaren. Ett genomgående svar var t.ex. att spelarna måste bli enklare, lättare och billigare.

Frågor till DAISY-låntagare via bibliotekspersonal

Kvinna 27 Man 21

Födelseår

1910-tal	1920-tal	1930-tal	1940-tal	1950-tal	1960-tal	1970-tal	1980-tal	1990-tal
5	10	7	9	3	1	4	8	1

Funktionshinder:

Synskadad	32
Läs-och skrivsvårigheter	13

Annat

Vilken 2 reumatism, 1 utvecklingsstörning, 1 demens

1) Hur har du fått information om DAISY?

Bibliotekspersonal	43
Taltidningsinformation	9
Dagstidning/tidskrift	1
Vänner	6
Information från förening, t.ex. SRF, FMLS	20
Någon annan (förälder och skola)	1

2) Ungefär hur många DAISY-böcker har du läst?

Summa 470

3) Har du läst med hjälp av Victor ?

JA 34

4) Har du läst med hjälp av Plectalk ?

JA 38

5) Har du läst med hjälp av dator ?

JA 12

6) Är det lättare att läsa DAISY-böcker än talböcker på kassett?

JA 41

NEJ 3

LIKA LÄTT 3

Kommentarer till frågan

Är det lättare att läsa DAISY-böcker än talböcker på kassett ?

NEJ-svaren

”Krångligt från början! Fick läsa instruktioner flera gånger för att lära. Klarar apparaten nu men kassetter är lika bra.

Svårt att lära sig apparaten, svårt att hoppa fram och tillbaka, somnar man går hela skivan till slut – har man kassett räcker det att leta på den”.

Några av JA-svaren

”Som med allt annat finns det både för- och nackdelar även med detta förnämliga lässystem. Fördelarna: som jag ser det är att böckerna blir lätta att släpa hem, man läser hela böcker utan att behöva byta kassett, man slipper kassetter som trasslar, och i framtiden kommer man att kunna bläddra både framåt och bakåt sidovis och även förflytta sig per mening, per kapitel går ju ofta även i dag.

Nackdelarna: spelarna är för klumpiga. Jag hoppas att det går att få fram spelare som är mer lika portabla cd-spelare vid resor både med tåg och flyg vill ju även vi talboksläsare kunna fördriva tiden med en bra bok, och då är ju både Plectalk och Victor klumpiga om man jämför med en freestyle och några kassetter.

Svårt med caddyn i Plectalken att få upp den. Mindre att bära på.

Lättare att bläddra när armarna är svaga.

Kan läsa som jag vill.

Hörbarheten utmärkt. Överspelade kassetter avslöjar förslitning.

Har ej stor erfarenhet men tror det bra. Bokmärken svåra i datorn.

Det blir mer sammanhängande när man läser en bok.

Lika lätt-svaren

”Ingen skillnad

På ett vis ja men på annat vis inte. Hoppas på enklare spelare.

Det går på ett ut.”

7) Några kommentarer till frågan om emballaget

”När man vant sig vid det går det bra.

Håller den är det smidigare.

Inga etiketter ska vara i vägen för text.

Krångligt från början.

Emballaget är mycket bra, men första gången man får det i sin hand behöver nog de flesta av oss synskadade lite hjälp för att förstå hur det fungerar.

Svårt att öppna. Måste ha hjälp. Bättre med ”kuverten” med kardborrband.

Svåra att öppna om man inte ser!”

8) Övriga synpunkter ang. de nya talböckerna

”Vi har lånat Victor på en liten enhet på vår skola. Vi håller på och prövar. Intresset är inte stort hos eleverna. De saknar litteratur på cd som ”passar dem”. (kommentarer från bibliotekarie)

Det har dröjt länge. Svårt att få tag i cd-skivor. Lång väntetid. Det måste bli klassat som hjälpmedel, för dyrt att köpa.

Kan vara defekter då inspelningen gjord från kassett. I övrigt endast positivt.

Dålig manual till Victor. Saknar lathund.

Tror att cd-skivor ar bra, men spelarna måste bli enklare, lättare och billigare.

Spelaren är för dyr. Hoppas att den kommer att räknas som hjälpmedel

Mycket bra teknik, fast kanske lite avancerad för äldre läsare.

Det verkar lovande. Läsapparaten måste vara lättillgängligare.

Läroböcker önskas på cd-rom. Läsapparaten bör räknas som hjälpmedel och vara gratis.

Tror dom är jätte bra när det utvecklas vidare. Väntar på att apparater skall bli billigare.

Jag vill att spelare är mer anpassade till seende lässvaga. De är för dyra för enskilda att köpa.

Det är dags att även dyslektiker är rätt till hjälpmedel som jag anser att spelare är.

Att även ganska små barn klarar av att spela själv.

Borde finnas på Mp3 eller Windows standard format för att köras på bärbar Pc utan extra program.

Har fått en fin media med kassett- och cd-spelare! Synd att man inte kan använda DAISY i den.

Lite krångligt att förstå sig på . Det kräver mycket innan man kan komma igång och använda böckerna. Tror mer på att lyssna via dator än att använda Victor eller Plectalk.

Vill fortsätta låna med fler titlar måste komma ut på cd.

Batterierna varar för kort tid.

Mycket bra, öppnar en ny värld då böcker är en utforskad del för mig”.

SRF och FMLS

Sydost

SRF:s lokalföreningar i länen har kontaktades brevlades med önskan om att få göra ett besök och informera om DAISY. Föreningarna i Alvesta, Lessebo, Växjö, Karlshamn, Olofström, Älmhult, Sölvesborg, Ronneby och Karlskrona har önskat besök och fått det. I Lessebo gjordes också ett återbesök då en minikurs för Victor hölls.

Vid en handikappdag anordnad av SRF i Ronneby bjöds projektet in för att informera.

Medlemmar ur FMLS Blekinge har fått information och demonstration vid ett medlemsmöte.

Projektet blev inbjuden att delta på en prova-på-dag i Karlskrona. På en inspirations- och prova-på-dag i Ronneby anordnad av bl.a. handikapporganisationerna i Blekinge deltog projektet i utställningen.

Västmanland

Tillsammans med SRF distrikt har länsbiblioteket haft träff med lokalföreningar från Fagersta, Norberg och Skinnskatteberg och socialbibliotekarier från respektive kommuner. DHR distrikt fick information på sin planeringsdag i Västerås.

Länets dyslexinätverk hade DAISY-böcker på sin ärendelista med information och diskussion. Olika synhandikappgrupper har också informerats. FMLS styrelsen och FMLS medlemsmöten har fått information om DAISY-talböcker.

Samarbete med SRF Västmanlands distrikt har resulterat i att med bidrag från Allmänna Arvsfonden har informatören hos SRF tagit fram cirkelledar- och cirkelinstruktioner för kurser i spelaranvändning. När de är tillräckligt genomarbetade kommer hela landets synskadade få tillgång till dem. SRF:s studieombud har träffats tre gånger.

Handikappråd

Sydost

I början av juli 2000 skickades brev ut till kommunernas lokala handikappråd med en önskan om att få komma och informera om DAISY. Ronneby, Växjö, Uppvidinge, Tingsryd och Markaryd har svarat och dessa har besökts. Lessebo handikappråd ska besökas i augusti.

Vid ett sammanträde i länshandikapprådet i Kronobergs län fick deltagarna information om DAISY.

Västmanland

Alla kommunala handikappråd har besökts och informerats. Landstingets handikappråd har haft ett informationsmöte på länsbiblioteket.

Politiker

Sydost

En gemensam uppvaktning av ett landstingsråd i Blekinge har gjorts av projektet tillsammans med SRF och syncentralen. Här fick SRF och syncentralen i uppdrag att undersöka hur många talboksspelare det behövs för att täcka behovet i Blekinge. Därefter ska landstinget ta ställning till hur detta ska genomföras.

Vid ett landstingsstyrelsemöte i Kronoberg gjordes ett studiebesök på syncentralen och där fick även deltagarna information och demonstration av DAISY från projektet.

Blekinge läns landstings kulturutskott informerades om projektet vid deras besök på Länsbibliotek Sydost.

Västmanland

Tillsammans med ABF och SRF anordnade länsbiblioteket ett frukostmöte för landstingsråd för att informera om DAISY-böcker och inte minst frågan om spelare som hjälpmedel. Tre landstingsråd och ordförande i den gemensamma nämnden för hjälpmedelsfrågor samt ordförande i den lokala hälso- och sjukvårdsnämnden deltog. Landstingets kultur- och utbildningsnämnd, och den gemensamma nämnden för handikappfrågor har blivit informerade.

Heminstruktörer

Det har visat sig att många äldre talboksanvändare har lättast att ta till sig den nya tekniken om de får individuella demonstrationer. I Hallstahammar och Västerås har man i projektets ramar haft möjlighet till sådana insatser.

Heminstruktörer har i sitt arbete kontakt med många talbokslåntagare i deras hemmiljö. Därför är heminstruktörer många gånger i nyckelposition när det gäller t.ex. ”boken kommer”- låntagare.

Sydost

Heminstruktörer i Blekinge och Kronoberg har länsvis blivit informerade vid olika träffar. I Sölvesborg hölls i april i år en kortare, praktisk utbildning med talboksspelare för heminstruktörerna i Blekinges kommuner.

Västmanland

Heminstruktörer har fått två kortkurser och möjlighet att låna spelare från TPB. Allt som allt har heminstruktörer fått information vid tre olika tillfällen.

Syncentraler

När spelarna blir hjälpmedel kommer syncentralspersonalen att ta över utbildningen av de användare som får en spelare förskrivnen. Det är egentligen inte en uppgift för bibliotekspersonal. Syncentralen har den pedagogiska kompetensen för hjälpmedelsutbildning. Givetvis kommer utbildning och information för alla som inte faller inom syncentralens ram att behövas fortlöpande. Men frågan är av vem?

När det gäller att introducera ny teknik till synskadade har syncentraler en viktig roll att fylla. Vi ville ställa några frågor till ”våra” syncentraler för att ta reda på om de var informerade och om synskadade kan få hjälp med de digitala talböckerna av sina syncentraler

Fråga	JA	NEJ	Kommentar
Har ni informerat användare om DAISY-talböcker ?	3		
Har ni Victor/Plectalk att låna ut ?	1	2	JA >8 st
Har ni installerat Playback 2000 åt användare	1	2	JA> 5 st
Har ni lånat in Victor/Plectalk från TPB ?	1	2	JA> 5-10 ggr, NEJ >informerat om att de själva ska låna
Har ni fått förfrågningar om DAISY-spelare ?	3		2 flera än 10 ggr, 1 mellan 5-10 ggr
Har ni informerat brukare om hur man kan få tag på DAISY-talböcker ?	3		
Anser ni att ni själva har tillräcklig kunskap att svara på ”DAISY-frågorna”?	2	1*	* Nej – komplett handhavande och funktion, ja allmänt om spelaren

När beräknar ni att spelaren blir hjälpmedel ?

Vet ej > 1

Nästa år >2

Skolor

Sydost

Inbjudningar har också kommit från Vasaskolan i Tingsryd, Grönkullaskolan i Alvesta och Läs- och skrivstugan i Sölvesborg som besökts och fått information och demonstration. Sunnerboskolan i Ljungby ska besökas i augusti.

I samband med en konferensdagen ”Inte utan min rektor” för skolpersonal i Emmaboda, deltog projektet med en utställning.

Västmanland

I Västmanland har ca 600 lärare i olika undervisningsformer (grundskolan, komvux, vårdgymnasiet etc) fått DAISY-information. Blivande lärarassistenter har också fått information.

AV-media (f. d. Läromedelscentralen) har tagit DAISY-böcker med i sin undervisning inom ITiS-projektet likaså deltagarna i Västerås pro Aros projekt ”Läslust och skrivglädje” har fått information och demonstrationer om digitala talböcker.

Informationsarbetet har effektuerades under 2000 speciellt mot skolor. Den projektanställda bibliotekarien åkte flitigt till skolor och träffade lärare. Hennes samlade erfarenheter utgör viktig kunskap för alla som arbetar med pedagoger:

PM om DAISY i skolor

(av Karin Hansson)

-iakttagelser

Skolors medvetenhet om läshandikapp, talböcker etc, varierar kraftigt.

Inom lågstadiet är man ofta väldigt medveten om de elever som har lässvårigheter, men man använder ytterst sällan talböcker. Några lärare vill medvetet undvika att lyssna på böcker för att eleven ska träna läsningen av tryckt text.

På mellanstadiet blir det ofta omöjligt att hitta tillräckligt lättlästa böcker som har rätt åldersnivå. Här brukar användningen av talböcker börja, inklusive bok & band samt kassetböcker.

På högstadiet likväl som på gymnasiet finns det en tendens att koppla svårigheter med läsning till eventuella specialpedagoger och själva läsningen till svensklärarna. Det är mycket ovanligt att man använder sig av faktaböcker i form av talböcker. Statistiskt sett bör det finnas minst en elev med lässvårigheter i varje klass. Uppfattningen av detta varierar, en del tror sig inte ens ha elever med lässvårigheter.

De som använder talböcker väljer oftast varianten bok & band eller kassetböcker som ser trevligare ut med omslag liknande den ”vanliga” boken. Man lånar oftast från det lokala biblioteket, men en del lånar också direkt från TPB till skolbiblioteket. Man har dock vaga begrepp om hur många talböcker som det egentligen finns att låna.

Inte alla känner till SIH (Statens Institut för Handikappfrågor i skolan) varifrån skolor kan köpa inlästa läromedel. Alla tycker att kostnaden för dessa medier är för hög, i sällsynta fall har man köpt till synskadade elever. En del lärare läser in material själva, i en del fall läser föräldern in, ibland har man andra lösningar. SIH har inte ansvar för dyslektiker (men deras verksamhet är under utredning).

-lärarnas kommentarer

”Detta blir jättebra!”, men man önskar också:

- DAISY som bok & band. Vad gäller faktaböckerna är det ofta ett måste att samtidigt kunna titta på bilder i boken
- Billigare spelare
- Möjlighet att se texten på skärmen

-viktigt att komma ihåg när man informerar skolor

Få vet att talböckerna riktar sig till en såpass bred grupp som det gör. En del tror att talböcker endast är för synskadade eller i första hand för dem. Men den grupp inom skolan som mest behöver talböcker är dyslektiker och andra med lässvårigheter. Även elever med koncentrationssvårigheter kan ha nytta och glädje av talböcker. Poängtera gärna, att har man svårt att läsa en tryckt bok så har man rätt att låna talböcker, oavsett anledning.

Det är viktigt att den som informerar om talböcker på skolor får träffa hela lärargruppen. Varje lärare är en länk vidare till en elev eller förälder, för att uppmuntra och informera. Alla lärare bör känna till att talböcker finns, för vilka, hur man lånar dem etc. Man missar mycket om bara specialpedagogerna har den här kunskapen eller om läsning endast förknippas med svenskundervisning. Vid kontakt med rektorer och andra kontaktpersoner bör man prata om att betydelsen av att kunna läsa gäller oavsett vilket ämne man har. Informera också om hur det fungerar på högskolenivå; att man där kan få all litteratur som talbok, att man får låna DAISY-spelare under studietiden och andra läshjälpmedel mm.

Kommunbiblioteken har en viktig roll att informera skolor, elever och deras föräldrar om att talböckerna finns, att det finns många titlar att låna från TPB och hur man praktiskt går tillväga. Broschyrer, boklistor m.m. finns att tillgå gratis från TPB.

Besök

Sydost

Projektet har fått besök studiebesök från kommunbiblioteken i Halland för att få information om projektet och talboksspelare och se hur nerladdning och bränning går till. Även Göteborgs stadsbibliotek, Länsbibliotek Skåne, Länsbiblioteket i Halland och Nybro kommunbibliotek har kommit på besök med anledning av projektet. Skolbiblioteksforum i Växjö har besökt projektet och fått information om DAISY.

Västmanland

I samband med ett besök i Västmanland fick länsbiblioteksrepresentanterna från vänlänet Gloucestershire i England information om projektet. Bibliotekspersonal från Örebro län och Stockholm har varit på studiebesök.

Pensionärer

Sydost

Pensionärer deltagande i ett 65+-projekt har informerats vid ett besök på biblioteket i Älmhult.

Västmanland

Pensionärsföreningar har kontaktats men inte fått regelrätta informations- och demonstrationsgenomgångar. Intresse för deltagande i cirkelverksamhet finns hos SPF och PRO. Hela äldreomsorgen och pensionärsorganisationer utgör ett mycket omfattande arbetsområde när det gäller att informera och demonstrera DAISY-spelare. Diskussioner att genomföra ett läsombudsprojekt inom äldreomsorgspersonalen pågår i Västmanland. Det kräver dock extra resurser. Förankring fortsätter under hösten. Projektet kan startas tidigast i början av 2002.

Studieförbund

När det gäller att införa ny teknik till brukare är det alltid fråga om information och utbildning. I processen att förvandla Sverige till ett informationssamhälle är antalet utbildningsdagar omfattande. Att införa ny teknik för talboksanvändare kräver också mycket utbildningsinsatser. Om än denna brukargrupp inte är så stor jämfört med en hel befolkning, krävs det proportionellt mer utbildning eftersom många har föga eller ingen apparatvana alls.

Den här sortens vuxenutbildning lämpar sig väl för studieförbund att ta hand om. Biblioteken bör i sin tur vara den länken i utbildningskedjan som kan fungera som inkörsport med färdighet att kunna ge enklare spelardemonstrationer.

Möten med ABF Blekinge, ABF Kronoberg och ABF Västmanland samt ABF Centralt genomfördes för att undersöka vilka möjligheter det finns att arbeta i cirkelform när det gäller inläring av att använda talboksspelare. För tillfället är samarbetet med ABF Förbundet avslutat, men diskussioner och förankring med ABF och Studieförbundet Vuxenskola fortsätter i Västmanland. Målet för verksamheten skulle vara att utbilda läsombud inom äldreomsorgen i länets kommuner. Utbildningen skulle ske i cirkelform och ge kunskap och inspiration om högläsning och bibliotekets anpassade medier - lättlästa böcker, böcker med stor stil och DAISY-talböcker.

Sydost

I samarbete med ABF Blekinge ordnades en förmiddag för SRF:s medlemmar i Blekinge och Kronoberg, i första hand studieansvariga, med syfte att lära sig använda talboksspelare. Detta för att föra kunskapen vidare i respektive lokalförening så att DAISY ska kunna användas i studiecirkel. ABF Blekinge har köpt in fyra talboksspelare för studiecirkelsanvändning. Ungefär 15 personer deltog. Till hösten fortsätter utbildning av cirkelledare.

Västmanland

SRF Västmanlands distrikt planerar att genomföra cirkelhandledarutbildning i samarbete med ABF för intresserade medlemmar i lokalföreningar. Västmanlands alla fem SRF lokalföreningar planerar att starta spelarcirkel i höst under ABF:s regi.

Referensgrupp

Sydosts referensgrupp har bestått av representanter från båda länen från SRF och FMLS samt Unga Synskadade och syncentralerna. Sju möten har hållits. Av dessa har tre varit videokonferensmöten med referensgruppen i Västmanland. Syftet med referensgruppen var att ta till vara på gruppens kunskap och testa idéer och tankar inom projektet. Vid referensgruppens sista möte bestämdes det att gruppen även i fortsättningen ska träffas några gånger per år för att utbyta erfarenheter.

I Västmanland har man också haft fem möten. Dessutom ytterligare möten med SRF distrikt har ägt rum bl. a. med anledning av arbetet med cirkelinstruktioner för talboksspelarkurser.

De båda referensgrupperna i Sydost och Västmanland har ”träffats” vid tre tillfällen med hjälp av videokonferens och haft nyttiga möten. Utan möjligheten att använda videokonferens hade inte referensgrupperna inte kunnat träffas alls. Ett mycket bra komplement.

Samverkan med brukarna har varit mycket givande. Det fruktbara samarbetet har lett till att SRF-ombudsmannen i Västmanland arbetar med att skapa en studiehandledning för en talboksspelarkurs både för utbildning av cirkelledare och för cirkeldeltagare. På grund av personaländringar har inte syncentralen hela tiden ingått i referensgruppen, men både den och hjälpmedelscentralen har informerats vid olika tillfällen.

Samarbetet med referensgruppen har upplevts som meningsfullt av alla parter. Så här skriver en av deltagarna i referensgruppen:

”Den sorten samarbete, i referensgrupper, med företrädare för berörda handikapporganisationer, landstingets syncentral, länsbiblioteket och ABF-distriktet, är ett föredöme för hur man borde arbeta med frågor där det handlar om att föra ut något nytt till en stor grupp människor. I arbetet har vi dragit nytta av varandras kompetenser och erfarenheter och detta har inneburit att projektet gått så bra som det gjort.”

Massmedia

Sydost

Invigningen av projektet i Växjö uppmärksammades av lokalpressen. Det gjorde även besöket hos SRF i Olofström, prova-på-dagen i Karlskrona och deltagandet i 65+-projekt i Älmhult.

Taltidningarna Karlskronakassetten, Blekingereflexen och Kronobergsreflexen har vid olika tillfällen innehållit information om DAISY.

Även personalen på Taltidningscentralen har fått information om DAISY och demonstration av talboksspelare.

Västmanland

Genom taltidningen Arosbandet hade lyssnarna möjlighet att ställa frågor ang. digitala talböcker.

Arosbandet har gjort ett reportage i samband med att en av våra projektarbetare som länsbiblioteket tillsammans med AMI utbildade inom projektet, startade sin DAISY-

projektanställning, med hjälp av stöd från Fritt Fram projektet, på Västerås stadsbibliotek i början av februari 2001.

Fagersta Posten, Sala Allehanda och Västmanlands Läns Tidning har haft artiklar om projektet. "Bibliotek för alla" har haft en artikel om DAISY-verksamheten i Hallstahammar. Sveriges Radio Västmanland har gjort två intervjuer.

Informationsmaterial

Sydost

Sydost har tagit fram en informationsbroschyr om projektet som trycktes i flera upplagar. En kasse i kraftigt bomullstyg med projektets namn har tryckts upp.

Informationsmaterial från TPB, som broschyrer, planscher och Bibliotek för alla har fortlöpande beställts för utdelning av de olika informationstillfällena.

Västmanland

I Västmanland har man tagit fram två broschyrer för utdelning till brukare och förmedlare om den nya talboken samt kommenterade genrelistor om DAISY-böcker för barn i olika åldrar. Informationsmappar som innehåller grundinformation om DAISY-talboken och om projektet har producerats och kopierats och vid informationsmöten överlämnats till länets bibliotek och filialbibliotek.

Informationsaffischer för att väcka nyfikenhet hos låntagare och förmedlare på de digitala talböckerna har framställts och skickats till alla bibliotek i Västmanlands län.

Med stöd av Fritt Fram-medel från HI har en utställning "Hittar du till s. 156?" tagits fram. Den fungerar som blickfångare och på det sättet kan fästa allmänhetens uppmärksamhet till DAISY-informationen. Den har använts i olika mäss- och konferenssammanhang. Fr.o.m. hösten 2001 kommer utställningen att cirkulera bland biblioteken i Västmanlands län.

Konferenser och mässor

Vid en konferens arrangerad av bl.a. Stockholms länsbibliotek om den digitala talboken i Stockholm var projektet inbjudet att presentera sig. Vid en konferens i Kista arrangerad av Hjälpmedelsinstitutet deltog projektet i en minimässa.

Projektet har också deltagit och presenterat sig vid en träff med konsulenterna för uppsökande verksamhet vid Sveriges länsbibliotek i Örebro, på en konferens i Skövde för bibliotekspersonal i äldre- och handikappomsorgen i Västra Götalands län och på konferensen Click-IT, om tillgång och demokrati för läshandikappade, i Ronneby.

Projektet har varit representerat på Bok- och biblioteksmässan i Göteborg.

I Västmanland har projektet deltagit i olika mässor och handikappdagar i Fagersta, Hallstahammar, Kungsör och Västerås.

Den egna konferensen "Lära sig via öronen"

En konferensdag, "Lära sig via öronen", med skolpersonal som målgrupp och med DAISY som tema har genomförts. Syftet med konferensen var att belysa hur tillgängligt det inlästa materialet är för elever/skolor och vilka regler som gäller för olika funktionshinder.

Dagen genomfördes i Växjö och i Västerås. Programmet bestod av föreläsare från TPB, SIH, Inläsningstjänst AB och Skolverket. Inledde gjorde Martin Nauclér, fotograf och dyslektiker, med att berätta om vad talböcker betytt för honom. Även projektet hade en punkt på programmet.

Sydost tog hjälp av Kommunförbundet Kronoberg när det gällde administrationen av konferensdagen. Ungefär 45 personer deltog, mest lärare men även bibliotekarier. I Västmanland genomfördes konferensen i samarbete med Mälardalens högskola och Västerås pro Aros, projektet Läslust och skrivglädje. Deltagare bestod av bibliotekarier och lärare från fem olika län, ca 140 deltagare.

Ge information, öka intresse, nå ut

När vi arbetar med talboksfrågor är det nödvändigt i alla lägen att komma ihåg att den utvecklingen som sker skall förbättra situationen för den enstaka låntagaren. Då får vi komma ihåg att läshandikappade har olika behov.

Finns det någonting i DAISY som gör att alla dessa olika grupper och enskilda personer är villiga att byta från det bekanta till det nya eller kan relationen till DAISY te sig från det livsnödvändiga till mera avståndstagande?

För att brukare ska vara intresserade av den nya för dem okända tekniken måste denna teknik ha med sig en avsevärd förbättring för användaren att den ska leda till aktiv handling. Med aktiv handling menar man i det här fallet t.ex. att ta kontakt med bibliotek/syncentral/politiker, att prova spelare, låna DAISY-böcker, anskaffa en spelare.

Hur kan man då nå ut till så många läshandikappade både de som redan är talbokslåntagare och de som inte har provat talböcker? Precis som vi på länsbiblioteken inte kan till exempel nå alla enskilda skolelever utan använder oss av bibliotekarier på kommun/skolbiblioteken eller lärare som förmedlande länkar, måste en stor del av informationen också ske via förmedlare. Våra vanligaste förmedlargrupper är bibliotekarier, lärare, äldreomsorgspersonal, anhöriga, andra personalkategorier som i sitt arbete har kontakt med talboksberättigade personer samt i viss mån allmänheten också.

För att väcka intresse hos mottagaren skall informationen innehålla någonting som just den eller de personen/erna är intresserad/e av.

Om man tittar på följande informationsmottagare: *Talbokslåntagare* (t.ex. personer med lässvårigheter eller synskada i olika åldrar), *potentiella talbokslåntagare* som hittills inte har använt sin rätt att låna talböcker, *förmedlare* (lärare, anhöriga, olika personalkategorier) och *politiker*, är det viktigt att i informationsarbetet analysera vilka faktorer som kan påverka användningen av DAISY-talböcker och då...

Beroende på informationsmottagaren kan DAISY-informationen fokuseras på olika saker

Informations-Mottagare	Positivt Intressant	Oklart	Besvärligt	Kommentarer
Talbokslånande synskadad	Navigerings-möjligheter Bokmärke En skiva/en bok Reglerbar hastighet Spelaren/programmet hittar var du slutade läsningen Ingen bandtrassel	Hjälp-Medels-frågan Dyra spelare	Programmet för dator (Play-back 2000) ostabilt	Första gången möjlighet till likvärdig läsning
Talbokslånande dyslektiker	Samma fördelar som för synskadade	Hjälp medels frågan Dyra spelare	Se synskadade Bilder och text saknas	Se synskadade Bok och skiva kompletterar varandra
Talbokslånande rörelsehindrad (händer)	En bok/en skiva Ingen bandtrassel Samma fördelar som för synskadade	Hjälp medels frågan Dyra spelare	Skivan, caddyn och emballaget svårhanterligt Svag konstruktion i släden Se synskadade	Trots svårigheten att handskas med skivan/spelaren är det en fördel att slippa byta kassetter
Potentiell talboks-låntagare	Cd-skiva har högre status än kassetband Se föregående fördelar	Dyra spelare	Se synskadade	Se synskadade dyslektiker och rörelsehindrade
Lärare	Navigering Eleverna tar till sig/cd högre status Kan läsas med hjälp av en dator	Dyra spelare	Brist på läromedel på DAISY	Talböcker på kassett fungerade inte i klassrummet Fortbildning behövs
Anhörig	Lätta att bära jmf med talböcker på kassett	Dyra spelare	Knappar som kan skrämna	Hjälp med spelarinstruktioner på biblioteket vid behov
Äldreomsorgs-personal	En bok - en skiva (behöver inte byta kassetter)	Dyra spelare	Knappar som kan skrämna	Fortbildning behövs
Politiker	DAISY-talböcker förbättrar funktionshindrades utbildningssituation, bidragsberoende minskar, viktigt med IT-applikationer för funktionshindrade. Möjlighet att förverkliga den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. ("Från patient till medborgare" prop.1999/2000:79)	Hjälpmedel sfrågan kräver beslut på vem/vilka är berättigade att få spelare som hjälpmedel.	Taltidningar har inte samma system. Man kan inte planera framtiden med flera olika spelare.	Behövs mycket informations- och lobbyarbete. Intresseorganisationer själva måste vara aktiva på alla plan Beslut på extra anslag för spelare nödvändigt.

Taltidningen

ERIKAS TEXT ?

Framtiden

Vid ett besök på ett bibliotek framfördes åsikten om att DAISY-tekniken segregerar läshandikappade. Talböcker på kassett kan läsas med en bandspelare som även icke-handikappade har men en talboksspelare bara används av läshandikappade och är inte helt enkel att få permanent tillgång till. Invändningen mot det här påståendet är att med DAISY-tekniken läser du nu din talbok på ett sätt som i mångt och mycket liknar det sätt som en svart-skriftsläsande person läser sin bok på. Kanhända att DAISY är ett steg i utvecklingen och att läshandikappade kommer så småningom att få mera likvärdig situation även när det gäller avlyssningsmöjligheter

Tillgången, som grundar sig i priset, på spelare upplevs som en propp och en fördröjande faktor för att användningen av DAISY riktigt ska ta fart och så småningom bli ersättare till kassetter och bandspelare. Det är viktigt att frågan om hjälpmedel tas upp i alla instanser, från kommunal- till riksnivå. Politiker bör uppvaktas för att väcka frågan. SRF Kronoberg och bibliotekscheferna i Kronobergs län har var för sig skrivit brev till landstingsstyrelsen i frågan. I Blekinge gick SRF och FMLS ihop i en gemensam skrivelse till landstinget. I Västmanland skickade SRF och FMLS varsin skrivelse till landstinget. Det är viktigt att behovet av spelare inventeras för att landstinget ska kunna få en uppfattning om vilken efterfrågan som finns. Efter det kan ett underlag göras för att medel ska kunna avsättas och se i vilken takt det kan införas som hjälpmedel.

Något som skulle underlätta och som skulle pressa priset vore om talbokstekniken gick att kombinera med kommersiella intressen. Att t.ex. integrera läsprogrammet i dvd- eller vanliga cd-spelare. Eller att bokförlagen anammade DAISY-tekniken till sina kassettböcker.

I dag vet vi inte hur teknikutvecklingen kommer att påverka talboksläsandet. Kanske kommer handdatorer utvecklas till en mellanting av en dator och en spelare i freestyle storlek? Taltidningar som utgör en viktig informationskälla för många talboksläsare ska inte glömmas bort när man resonerar om teknikutveckling och inläst material. Det förefaller förlegat om man inte i framtiden kan ha samma system för böcker och tidningar.

Det är viktigt att ligga rätt i tiden med information. Information utan möjlighet till praktik glöms ofta fort bort. Att informera och utbilda hemtjänstpersonal långt innan deras vårdtagare får tillgång till spelare kan vara bortkastade resurser. Informationen behövs också uppdateras och till det behövs bra kanaler.

TPB:s bredbandsprojekt varar till augusti år 2002. Fram till dess har kommunbiblioteken i våra län rätt att ladda ner filer från arkivet trots att projektet är slut för vår del. Därefter mister de sin kopieringsrätt på titlarna i arkivet. Efter det datumet vet vi inte vad som händer med filarkivet. Förhoppningsvis kommer det att bestå och fyllas på. Filarkivet skulle kunna utgöra ett oskattbart komplement när det gäller smala titlar eller att snabbt få fram fler kopior vid kö.

Det är viktigt att överföringen av äldre titlar och inläsningen av nya görs i tillräckligt snabb hastighet för att bygga upp ett attraktivt bestånd. Finns det inte intressanta titlar föredrar kanske läsaren kassetterna ändå. Ingen läser DAISY-böcker enbart för teknikens skull utan innehållet är det viktigaste i grund och botten.

DAISY-tekniken *är* bra. Det gäller bara att nå ut med den överallt där det finns förmedlare och användare. DAISY innebär en revolution för talboksläsarna. Men DAISY-tekniken är bara medlet för att nå målet; att få läsa just den bok jag vill, på ett funktionellt sätt. Inte bara teknik för teknikens skull. Därför bör omställningen gå så smidigt som möjligt så att den dagen vi står inför faktumet att kassetterna försvinner så ska det kännas som den naturligaste sak i världen.

Flexibilitet är det viktiga ordet för några år framåt. Biblioteken ska serva alla låntagare med olika behov.

Vilka faktorer påverkar den nya talboksmodellen?

Vilka möjligheter har vi för att tillmötesgå den talboksflexibilitet som krävs ?

För tillfället finns det många frågetecken:

- kommande regionsammanslagningar,
- utbildningsbehov hos bibliotekspersonalen, förmedlare, brukare,
- juridiska frågor ang. kopieringsrätten,
- den tekniska utvecklingen på kort och lång sikt, utvecklingen av program och spelare, kapacitetsbehov ang. kopiering,
- ekonomiska aspekter på kort och lång sikt, investeringsbehov, ekonomi för att använda två system parallellt,
- arbetsbelastning på biblioteken på kort och lång sikt vid fysisk behandling av talböcker och införandet av nya arbetsuppgifter och rutiner,
- Ansvarsdelegationen mellan olika bibliotekstyper. Kommer den digitala distributionsmöjligheten att påverka ansvarsdelegationen?

Olika scenarier ang. ansvarsdelegationen mellan olika bibliotekstyper

Scenario: Gäller tills vidare (4-6 år framåt ?)

(Upphovsrättslagen oförändrad)

TPB	Länsbibliotek	Kommunbibliotek	Skolbibliotek	Låntagare
Lägger ut cd-titlar i det digitala ljudarkivet	Laddar ner cd-titlar	Lånar in från TPB	Lånar in från kommunbibliotek,	Lånar genom sitt skolbibliotek eller kommunbibliotek
Lånar ut kassett / cd Talböcker som depositioner och enstaka lån	Köper cd-titlar Köper kassettitlar	från länsbibliotek både kassetter och cd	länsbibliotek, TPB	
Utvecklar *Program för talboks-kopiering *bättre program för DAISY-avlyssning på datorer	Lånar ut enstaka titlar depositioner både på kassett och cd	både depositioner och enstaka lån		

Scenario: ca 90 % av verksamheten består av DAISY-böcker (gäller om 6-9 år?)

(Alla bibliotek har tillgång till bredband och har rätt att kopiera talböcker)

TPB	Länsbibliotek	Kommunbibliotek (variationer beroende på storlek och andra faktorer)	Skolbibliotek	Låntagare	Högskolebibliotek	Sjukhusbibliotek
<p>Utvecklar ljudarkivet, fortbildar (utbildning på nätet).</p> <p>Lånar ut spelare till låntagare via bibliotek.</p> <p>Utvecklar ett stabilt och enkelt program som förenklar "DAISY – tillverkningen" på biblioteken.</p> <p>Utför en handlingsplan och ett policydokument för talboksverksamheten</p> <p>Har allt ansvar när det gäller kassetalböcker</p> <p>Lägger ut nya titlar i det digitala ljudarkivet</p> <p>Lånar ut enstaka lån direkt till låntagare (beställda genom Handikat)</p> <p>Lånar ut enstaka lån via kommun/skolbibliotek</p> <p>Lånar ut depositioner till kommun/skolbibliotek</p>	<p>Om det uppstår köer laddar/kopierar med hjälp av det för ändamålet</p> <p>framtagna programmet till de kommun</p> <p>Bibliotek som inte gör detta själva. Köper in titlar som inte går att ladda.</p>	<p>Köper (?) de mest efterfrågade titlarna</p> <p>Laddar köper</p> <p>Lånar in efter efterfrågan</p> <p>Kopiering med ett enkelt, för ändamålet framtaget program.</p> <p>Kopierar till de låntagare som önskar låna talböcker via sitt närbibliotek.</p> <p>Eget bestånd</p> <p>Depositioner från TPB(och länsbiblioteket, lånar ut talboksspelare vid behov</p>	<p>Laddar köper</p> <p>lånar in efter efterfrågan</p>	<p>Lyssnar online</p> <p>Lånar direkt via</p> <p>Handikat eller genom det närmaste biblioteket</p>	<p>Studenter laddar ner med ett eget lösenord.</p> <p>Ny student litteratur kan laddas ner bit för bit.</p>	<p>Laddar och kopierar med hjälp av det för ändamålet framtagna programmet</p> <p>Har ett grundbestånd för vuxna och barn i olika åldrar.</p>

Framtiden kommer att visa i fall den regionala länken i den svenska talboksmodellen kan plockas bort. Kanske kommer talböcker på längre perspektiv helt distribueras digitalt direkt till låntagare.

Ekonomi

Bilagor

Lån DAISY

Västmanland

1999

Alla bibliotekstyper	68
Folkbibliotek	51
Sjukhusbibliotek	0
Skolbibliotek	14
Högskolestuderande	03

2000

Alla bibliotekstyper	495
Folkbibliotek	433
Sjukhusbibliotek	0
Skolbibliotek	8
Högskolestuderande	54

Blekinge och Kronoberg

1999

Alla bibliotekstyper	137
Folkbibliotek	125
Sjukhusbibliotek	0
Skolbibliotek	1
Högskolestuderande	11

2000

Alla bibliotekstyper	352
Folkbibliotek	254
Sjukhusbibliotek	0
Skolbibliotek	6
Högskolestuderande	87
Handikat direkt	5

Avsiktsförklaring

Projekt Nytt@3D

(Ny teknik för talboksanvändare via direkt digital distribution)

Bakgrund

”Skifte av teknik för talböcker och talbokshantering pågår i Sverige och hela världen. Planerna att lägga över produktionen från analog till digital teknik växer fram internationellt.” (Talboken i framtiden. Utredning om den svenska talboksmodellen)

Länsbiblioteket i Västmanland ingick i en referensgrupp för utredningen. I samverkan med Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) initierade Länsbiblioteket i Västmanland ett projekt med försök till distribution av digitala talböcker med hjälp av bredbandsteknik och i projektform utföra extra insatser för att informera brukare om det kommande tekniskiftet. Länsbibliotek Sydost hade tillsammans med Taltidningscentralen i Växjö också startat upp ett likartat projekt. Det beslöts att sammanföra dessa och på så sätt blev det ett gemensamt projekt av de två.

Syfte

- Att öka delaktighet och jämlikhet för personer med läshandikapp.
- Att få människor med läshandikapp att ta del av moderna medier och samhällsinformation via god teknik, information och utbildning.
- Att prova ny teknik för distribution av digitala talböcker.
- Att prova ny teknik för produktion och distribution av taltidning.
- Att människor med läshandikapp får information och praktiska möjligheter att prova den nya digitala talboken och taltidningen.

Mål

- Att på ett brett plan nå ut till läshandikappade brukare med den nya digitala tekniken.
- Att utveckla samverkan med brukarna för att öka intresset av läsning av media via digital teknik.
- Att få en klar bild hur det digitala distributionssättet passar för brukare och den teknik som är realistisk idag.
- Att läshandikappade personer under projektiden får information om den digitala talboken via sina organisationer, skolor, äldreomsorgen.
- Att skapa internetjänster för synskadade som kan bli en förebild i landet

Metod

Ljudfiler överförs från TPB till biblioteken via Internet och bränns sedan på cd-rom. Med hjälp av olika mätningar undersöker vi vad som krävs angående tid, teknik och utrustning för att få en uppfattning om distributionsättets duglighet.

Vi kommer att informera om den nya talboken genom att arrangera kurser och visningar för brukare. Brukarnas möjlighet till påverkan garanteras genom regelbundna kontakter.

Taltidningscentralen utformar internetjänster för synskadade med samhällsinformation, reportage och möjlighet till kommunikation. Man provar också vissa delar av taltidningarna i DAISY-format och andra lämpliga format som kan laddas hem via Internet. En omfattande förstudie ligger till grund för internetjänsterna. Här utvecklas också möjlighet att beställa talböcker via e-post.

I Västmanland får ett antal arbetshandikappade personer utbildning i teknik och marknadsföring och kommer att arbeta i projektet med informationen och distributionstekniken.

Utvärdering

Enkätfrågor till projektanställda, låntagare, lärare, studieförbund, biblioteksanställda, handikapporganisationer, enskilda brukare och politiker.

Statistik angående informationsåtgärder, utlåning, överföringar, kopiering etc.

Enkätfrågorna och statistiken sammanställs i en rapport. Löpande utvärdering kommer att ske via den interaktiva websidan.

Deltagande bibliotek i projektet i Västmanland

Köpings stadsbibliotek

Centrallasarettets bibliotek i Västerås

Norbergs kommunbibliotek

Sala stadsbibliotek

Wenströmska gymnasiebibliotek

Mälardalens högskolebibliotek

Länsbiblioteket i Västmanland

De tre förstnämnda biblioteken kommer under projekttiden att hjälpa sina grannkommuners bibliotek med nya talböcker och information. Länsbiblioteket stödjer Hallstahammars och Surahammars bibliotek samt Västerås stadsbibliotek under projekttiden.

Deltagande bibliotek i projektet i Sydost

Kommunbiblioteken i Karlskrona, Karlshamn, Ronneby, Sölvesborg, Olofström, Växjö, Alvesta, Älmhult, Uppvidinge, Ljungby.

Projektetid

1999-09-01—2001-07-31

Projektet finansieras med hjälp av projektmedel från Hjälpmedelsinstitutet.

Utbildningen av arbetshandikappade personer startade 1999-03-15 med hjälp av bidrag från AMI i Västmanland.

Delrapportering

Sker till Hjälpmedelsinstitutet vid följande tidpunkter:

2000-03-01

2000-08-31

2001-02-28

Projektorganisation

- Arbetsgrupp (Västmanland): praktikanter, kontaktpersonerna på biblioteken
- Projektgrupp (Västmanland): Mona Ahren, Ulf Hölke, Tuija Vartiainen, Torbjörn Dahlander
- Styrgrupp: Länsbibliotekarierna i Sydost och Västmanland och båda projektledare
- Referensgrupp (Västmanland): AMI, HI, SRF, FMLS, Länsbiblioteket i Västmanland
- Arbetsgrupp (Sydost): kontaktpersonerna på biblioteken
- Projektgrupp (Sydost): Maria Johnsson, Solveig Einarsdóttir

- Referensgrupp (Sydost): SRF Blekinge, SRF Kronoberg, FMLS Blekinge, FMLS Kronoberg, Unga Synskadade, Syncentralen, Länsbibliotek Sydost

Delprojekt

- De ovannämnda länsbiblioteken har tillsammans fått 50.000 kr av Statens kulturråd för en förstudie inför ett eventuellt framställande av utbildningspaket till biblioteks- och vårdpersonal om den digitala talboken och andra anpassade medier på biblioteken.
- Norbergs kommunbibliotek har fått 200.000 kr från Statens kulturråd för deltagande i projektet.
- Diskussioner med ABF om ett eventuellt delprojekt med Länsbiblioteken och ABF i Sydost och Västmanland angående de nya talböckerna och digital teknik pågår.
- Taltidningen har fått medel från Arvsfonden för att prova att framställa den lättlästa tidningen Klartext på Internet i DAISY-format.

Lära sig via öronen

PROGRAM

- 09.30 Samling, kaffe/te
- 10.00 ”Jag skriver mycket bättre sedan jag började läsa talböcker.”
Martin Naucmér, fotograf
- 11.00 Alla barn och ungdomar behöver böcker – även de som har svårt att
läsa.
Den digitala talboken är här – hur fungerar den?
Mia Snygg, TPB
- 12.15 LUNCH
- 13.15 Om det praktiska förfarandet på skolor för att få fram inlästa
läromedel för lässvaga elever.
Björn Nyqvist, SIH
- 13.45 Inläsningstjänst – Verksamhetsidé, det praktiska arbetet och
planer inför framtiden.**
Helena Zeidlitz, Inläsningstjänst AB
- 14.15 Nytt@3D – Teknikskifte och digital distribution.
Maria Johnsson, Länsbibliotek Sydost
- 14.45 KAFFE
- 15.15 Nu-läget för området Särskilt stöd i skola och barnomsorg.
Eva-Lotta Eriksson, Skolverket.
- 16.00 ca Avslutning